Sveriges advokatsamfund

Stockholm den 23 november 2026

R-2026/1724

Till Justitiedepartementet
Ju2026/01730

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 23 juli 2026 beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet Åtgärder mot överskuldsättning (SOU 2026:43).

Sammanfattning

Advokatsamfundet tillstyrker förslaget att ge Kronofogdemyndigheten en mer proaktiv roll att uppmuntra potentiella skuldsaneringsgäldenärer att ansöka om skuldsanering.

Utredningens förslag om att Kronofogdemyndigheten ska lämna enskilda hjälp vid upprättande av skuldsaneringsansökan, förslaget att begränsa borgenärens rätt till omprövning av en beviljad skuldsanering samt förslaget till ny lag om avräkning vid betalning av förfallna konsumentfordringar avstyrks.

Advokatsamfundet delar utredningens slutsats att regler om absolut preskription samt tidsfördröjning för beviljade krediter inte bör införas och lämnar de i övrigt framställda förslagen utan erinran med de kommentarer som framgår nedan.

Synpunkter

Överskuldsättning är ett allvarligt samhällsproblem som drabbar såväl enskilda som samhället i stort. Samhället har ett ansvar att genom lagstiftning och på andra sätt motverka skadlig skuldsättning och erbjuda stöd och hjälp till de som hamnat i överskuldsättning. De frågor som behandlas i betänkandet är således angelägna.

Laboratoriegatan 4, Box 27321, 102 54 Stockholm
Tfn 08-459 03 00, advokatsamfundet.se, info@advokatsamfundet.se

Under senare år har riksdagen emellertid beslutat om ett flertal långtgående åtgärder i syfte att komma till rätta med överskuldsättningen i samhället. Exempel på sådana åtgärder är införandet av särskilda bestämmelser om högkostnadskrediter i konsumentkreditlagen 2018, vilka bland annat innefattade ränte- och kostnadstak. Dessa bestämmelser skärptes och utvidgades till fler konsumentkrediter den 1 mars 2025. Under 2025 infördes även väsentligt högre tillståndskrav för företag som bedriver konsumentkreditverksamhet. Vidare har rätten till ränteavdrag för lån utan säkerhet successivt begränsats under 2025 och helt avskaffats från och med 2026. Den 20 november 2026 träder dessutom en ny konsumentkreditlag i kraft, med bland annat skärpta krav på kreditprövning och ett förstärkt konsumentskydd.

Det många samtidiga förändringarna i lagstiftningen medför svårigheter att på ett strukturerat sätt utvärdera effekten av nya bestämmelser, dels därför att det är svårt att identifiera vilka åtgärder som haft verklig effekt för att motverka överskuldsättning, dels för att bestämmelserna i många fall varit i kraft under kort tid.

Advokatsamfundet anser att viss försiktighet är på sin plats vid stiftandet av ytterligare lagar på samma område innan en sådan utvärdering kommit till stånd. Om redan införda regler och begränsningar är tillräckliga för önskad effekt saknas anledning att göra ytterligare ingrepp i civilrättsliga regler och borgenärers rätt.

Först om och när det kunnat konstateras att de åtgärder som redan införts inte är tillräckliga för att få bukt med överskuldsättningen i samhället finns det enligt Advokatsamfundet anledning att överväga så ingripande åtgärder som föreslås i betänkandet i form av ändrad avräkningsordning eller kraftiga lättnader i skuldsaneringslagstiftningen.

Skuldsanering

Skyldighet för Kronofogdemyndigheten att bedriva uppsökande verksamhet och att biträda enskilda

Utredaren föreslår att Kronofogdemyndigheten ska ges en mer proaktiv roll för att uppmuntra potentiella skuldsaneringsgäldenärer att ansöka om skuldsanering, vilket bland annat ska innebära att myndigheten i större utsträckning ska identifiera och söka upp svårt skuldsatta personer och informera om skuldsaneringsinstitutet. Advokatsamfundet tillstyrker detta förslag. Genom bredare och mer träffsäker

informationsspridning kan fler överskuldsatta uppmärksammas på möjligheten att komma ur sin skuldsättning.

Utredaren föreslår därutöver att det i 2 § skuldsaneringslagen ska tas in en bestämmelse som innebär att Kronofogdemyndigheten dels i lämplig omfattning ska bistå svårt skuldsatta med att inhämta vissa uppgifter från myndighetens register som behövs för skuldsaneringsansökan, dels lämna hjälp vid upprättande av ansökan om inte särskilda skäl talar mot det. Regeringen ska få meddela föreskrifter om vilka åtgärder som ska eller får vidtas.

Innebörden av förslaget är att Kronofogdemyndigheten ges i uppgift att i vissa fall aktivt biträda enskilda vid upprättandet av en skuldsaneringsansökan, varefter myndigheten sedan ska bedöma om samma ansökan ska bifallas. Utredaren förutsätter att Kronofogdemyndigheten kommer att kunna hantera dessa båda uppgifter på ett sätt som inte innebär att myndighetens opartiskhet kan ifrågasättas.

Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen ska den som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet. I skuldsaneringsförfarandet ska flera intressen vägas mot varandra; huvudsakligen borgenärernas intresse av att få betalt för sina fordringar och gäldenärens intresse av befrias från sin skuld.

Att en myndighet i ett ärende som berör flera parter biträder en av parterna genom att ge materiella råd och stöd riskerar att stå i strid med dessa grundläggande regler, särskilt eftersom det finns en tydlig risk för sammanblandning mellan det lämnade biträdet och den efterföljande prövningen. Under alla omständigheter är risken stor att borgenärernas förtroende för Kronofogdemyndighetens prövning minskar. Detta är inte önskvärt.

Det faktum att de eventuella begränsningar som ska gälla för myndighetens biträde vid upprättande av skuldsaneringsansökan ska regleras i förordning och inte i lagstiftning gör rättighetsskyddet för borgenärerna än svagare.

Advokatsamfundet avstyrker av denna anledning förslaget.

En bättre ordning vore enligt Advokatsamfundet att ge den kommunala budget- och skuldrådgivningen uppgiften att biträda enskilda vid upprättandet av ansökan om

skuldsaneringar eftersom det skulle kunna ske utan de rättssäkerhetsproblem som beskrivs ovan.

Insolvenskriteriet och begränsningar i möjlighet till omprövning

De övriga förslagen på skuldsaneringsområdet innebär i samtliga fall att gäldenärens rätt förskjuts på borgenärens bekostnad. Särskilt märkbart blir detta genom förslaget att i stället för att bedöma om gäldenären har möjlighet att betala sina skulder under överskådlig tid, tillämpa en bedömningshorisont på sex år.

En sådan fast tidsgräns innebär att sambandet mellan skuldavskrivningen och gäldenärens faktiska betalningsförmåga blir otydligare. En yngre gäldenär kan ju, exempelvis på grund av studier och lägre inkomst tidigt i karriären, sakna möjlighet att betala inom sex år men skulle kunna ha betydande betalningsförmåga under åren därefter.

Eftersom utredningen dessutom föreslår att utgångspunkten vid bedömningen av om insolvenskriteriet är uppfyllt ska vara gäldenärens nuvarande betalningsförmåga och möjligheten till omprövning vid högre inkomster kraftigt begränsas, är risken stor att skuldsaneringar kan komma att genomföras på ett sätt som kan uppfattas som stötande. Detta genom att gäldenären under skuldsaneringstiden endast betalar en bråkdel av sina skulder och samtidigt får njuta frukterna av stora inkomstökningar genom ”egna ansträngningar”. Detta riskerar att urholka förtroendet för skuldsaneringsinstitutet.

Om ett mer generöst insolvenskriterium ska tillämpas bör därför inte möjligheten till omprövning av skuldsaneringen i anledning av gäldenärens förbättrade situation begränsas på det sätt som föreslås.

Advokatsamfundet avstyrker av denna anledning förslaget till förändring av 48 § 2 skuldsaneringslagen.

Ändrad avräkningsordning

Utredaren föreslår att en ny lag införs som innebär att betalningar som sker på förfallna konsumentfordringar efter avräkning mot vissa kostnader, i första hand ska avräknas mot kapitalbelopp och andra räntebärande fordringar och först därefter mot upplupen dröjsmålsränta.

Den föreslagna förändringen skulle innebära ett avsteg från en princip som gällt för avräkning av betalningar under mycket lång tid. I princip samtliga aktörer på kreditmarknaden agerar inom och har anpassat såväl kreditmodeller och kreditavtal som räntesättning och kostnader efter utgångspunkten att den som inte betalar i tid drabbas av en dröjsmålsräntesanktion vilket skapar ett ekonomiskt incitament för den skuldsatte att betala i tid.

Att en regel gällt under lång tid hindrar naturligtvis inte i sig att regeln ändras. Vid ingripande förändringar i grundläggande civilrättsliga principer krävs dock att övervägandena är robusta och konsekvenserna av förändringen är tillräckligt förutsägbara.

Advokatsamfundet konstaterar att konsekvenserna av förslaget som det beskrivits i betänkandet är långt ifrån kända, möjligen med undantag för de effekter en ändrad avräkningsordning skulle ha på fordringar som legat för verkställighet hos Kronofogdemyndigheten under lång tid. Vilka konsekvenser den föreslagna regleringen skulle få för kreditmarknaden i stort är dock i princip okänt, även om mycket dock talar för att kreditgivare som förlorar möjligheten att kompensera sig för sina kreditförluster med dröjsmålsränta på sena betalningar kan behöva höja ränte- och kostnadsnivåer även för de som betalar i tid.

Mot bakgrund av detta avstyrker Advokatsamfundet förslaget, liksom de till förslaget knutna föreslagna förändringarna i utsökningsbalken och räntelagen.

Avseende den retroaktiva verkan av förslagen; se nedan.

Absolut preskription

Advokatsamfundet delar utredarens slutsats att regler om absolut preskription av konsumentfordringar inte bör införas. Till skillnad från skuldsanering, som kan beviljas först efter ansökan och bara när någon är så skuldsatt att skulderna inte kan förväntas komma att betalas under lång tid, innebär absolut preskription att fordringar också mot solventa personer kan skrivas av utan någon individuell prövning.

Skuldsaneringsinstitutet framstår därför vid en jämförelse som en betydligt mer ändamålsenlig och träffsäker metod för att åstadkomma en samlad skuldavskrivning på ett rättssäkert vis.

Det ska också beaktas att effekterna av regler om absolut preskription, om de inte ges retroaktiv verkan – vilket enligt Advokatsamfundet vore olämpligt, se vidare nedan – inte skulle ha någon effekt för att motverka överskuldsättning förrän efter många år och därför inte heller av denna anledning är ett träffsäkert verktyg.

Fördröjd utbetalning av krediter

Advokatsamfundet delar, mot bakgrund av den analys som presenterats i betänkandet, utredarens bedömning att det för närvarande saknas skäl att lagstifta om en tidsfördröjning för utbetalning av krediter.

Särskilt om retroaktivitet

Såvitt gäller förslagen om ändrad avräkningsordning och absolut preskription föreslås att dessa ska gälla även för redan ingångna kreditavtal. Förslagen ska alltså ges retroaktiv verkan.

Retroaktivt verkande lagstiftning är i sig alltid problematiskt från ett rättssäkerhets- och rättighetsperspektiv, särskilt på civilrättens område. Detta eftersom retroaktiva förändringar rubbar redan ingångna avtal och pågående rättsförhållanden på ett sätt som parterna inte kunnat räkna med när de ingicks.

Såvitt gäller både ändrad avräkningsordning och absolut preskription skulle förslagen innebära att borgenärernas kreditförluster skulle bli större än vad som varit fallet utan förändringen. Detta är naturligtvis tydligt vad gäller fordringar som preskriberas, men även en ändrad avräkningsordning skulle i många fall innebära att kreditgivare får mindre betalt i form av dröjsmålsränta och därmed riskerar större kreditförluster än enligt nuvarande regler.

Fordringar omfattas av Europakonventionens egendomsskydd. Vid retroaktiv lagstiftning på fordringsområdet krävs därför att en rimlig balans mellan det allmänna intresset av att motverka överskuldsättning och den skada som borgenärerna lider kan upprätthållas. Flera omständigheter talar emellertid för att utredningens förslag inte med nödvändighet skulle klara en sådan proportionalitetsbedömning.

Detta mot bakgrund dels av att alla konsumentfordringar omfattas av förslagen, inte endast fordringar mot långvarigt överskuldsatta personer, dels eftersom utredningen inte har kunnat kvantifiera den samlade ekonomiska effekten för kreditgivarna av den

retroaktiva tillämpningen. Dessutom förefaller flera mindre ingripande åtgärder för att åstadkomma den tänkta effekten vara möjliga, bland annat de föreslagna lättnaderna i skuldsaneringslagstiftningen, liksom möjligheten att låta den ändrade avräkningsordningen träda i kraft först efter att skulder uppnått viss ålder, efter ansökan eller endast avseende fordringar som är föremål för verkställighet.

Samtliga dessa omständigheter talar mot att den retroaktiva tillämpningen av förslagen är proportionerlig. En retroaktiv tillämpning av ändringen av avräkningsordningen och absolut preskription skulle därför riskera att stå i strid med Europakonventionen.

Såvitt gäller förslaget om ändrad avräkningsordning vore den mest proportionerliga korrigeringen i förslaget därför vara att låta den nya avräkningsordningen gälla endast fordringar som uppkommer efter ikraftträdandet, om ändringarna alls ska genomföras.

Rätt till ersättning

Advokatsamfundet delar utredarens bedömning att retroaktiv tillämpning av bestämmelserna om absolut preskription skulle innebära ett sådant tvångsavstående av egendom som träffas av 2 kap. 15 § regeringsformen. Utgångspunkten i sådana fall är att den drabbade ska vara tillförsäkrad full ersättning för förlusten.

Det kan dock ifrågasättas om den lag om ersättning vid retroaktiv preskription av konsumentfordran faktiskt innebär att grundlagens krav är uppfyllt, eftersom ersättningen är begränsad till det belopp som gäldenären vid preskriptionstidpunkten hade förmåga att betala. En sådan momentanbedömning riskerar i många fall att bli direkt felaktig eftersom någons betalningsförmåga snabbt kan såväl förbättras som försämras.

En rimligare utgångspunkt vore att lämna ersättning motsvarande fordrans marknadsvärde vid preskriptionstidpunkten, dvs. med det belopp som någon tredje person skulle vara beredd att betala för fordringen med utgångspunkt i en marknadsmässig värdering av fordrans indrivningspotential. En äldre fordran kan nämligen ha ett positivt marknadsvärde även om gäldenären saknar utmätningsbart överskott en viss dag, eftersom värdet speglar sannolikheten för betalning under fordringens återstående livslängd.

Det bör dock också framhållas att det från ett samhällsekonomiskt perspektiv i viss mån skulle kunna uppfattas som stötande om staten skulle använda offentliga medel

för att kompensera borgenärer för gamla skulder som preskriberas. Även detta talar emot en retroaktiv tillämpning.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander